

Absolutiva w greckim tekście Nowego Testamentu oraz jego przekładzie łacińskim (Wulgata) i gockim (Biblia Wulfili)

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem promotora dr. hab. Huberta Wolanina, prof. UJ,
i promotora pomocniczego dr. Dariusza Piwowarczyka

Autoreferat

1. Przedmiot rozprawy i przyczyny jego wyboru

Absolutivum, czyli konstrukcja absolutywna, to syntagma będąca równoważnikiem podrzędnego zdania okolicznikowego. Taka syntagma złożona jest z wyrażenia imiennego, które w ramach zdania nadrzędnego samodzielnie nie pełni żadnej funkcji syntaktycznej, oraz wyrażenia predykatywnego, które stanowiąc jest przez formę imiesłowową lub/i (rzadziej) przez orzecznikowy rzeczownik albo przymiotnik. Pierwsze z wyrażen stanowi funkcjonalny odpowiednik podmiotu równoważnika zdania okolicznikowego, drugie funkcjonalny odpowiednik orzeczenia. W języku greckim syntagma ta reprezentowana jest głównie przez genitivus absolutus, w języku łacińskim przez ablativus absolutus, a w języku gockim przez dativus absolutus, np.:

Mk 5,35

ἔτι	αὐτοῦ λαλοῦντος	ἔρχονται	ἀπὸ τοῦ	ἀρχισυναγώγου
<i>adhuc</i>	<i>eo loquente</i>	<i>veniunt</i>	<i>ab</i>	<i>archisynagogo</i>
<i>nauhþanuh</i>	<i>imma rodjandin</i>	<i>qemun</i>	<i>fram þamma</i>	<i>swnagogafada</i>

‘jeszcze gdy on mówi, przychodzą od zwierzchnika synagogi’

Ten drugorzędny w gruncie rzeczy składnik systemu językowego wielokrotnie stawał się przedmiotem zarówno opisów teoretycznych, jak i szczegółowych badań praktycznych (materiałowych). Historia tych pierwszych sięga czasów starożytnych, a współcześnie ich dobrymi kompendiami są stosunkowo nowe książki J.A.M. Komana (1994) i G. Keydany (1997).

Szczegółowe badania materiałowe prowadzono analizując funkcjonowanie konstrukcji absolutywnych w konkretnych korpusach tekstowych. I tak można wskazać publikacje dotyczące badań nad „Iliadą” i „Odyseją”, wybranymi dziełami Platona, Apolloniosa z Rodos, pisarzy łacińskich epoki archaicznej (Plauta, Terencjusza, Katona Starszego, Enniusza i Pakuwiusza), epoki klasycznej i późniejszej (Gajusza Juliusza Cezara, Tytusa Liwiusza, Kwintusa Kurcjusza Rufusa) oraz nad korespondencją Cyserona, Seneki, Pliniusza Młodszeo i Frontona.

W tym wyliczeniu brakuje badań poświęconych konstrukcjom absolutywnym w Biblii. A przecież trudno o ważniejszy tekst kultury europejskiej niż Nowy Testament (NT). Jego znaczenie jest fundamentalne najpierw dla religii, a następnie dla kultury i cywilizacji Europy. Nie do przecenienia jest także rola NT w historii języków indoeuropejskich, ponieważ w wielu wypadkach jego tłumaczenia są pierwszymi tekstami zapisanymi (np. w języku ormiańskim czy w językach słowiańskich) lub pierwszymi dziełami literatury (np. w języku nowo-wysoko-

niemieckim), a elementy tekstu nowotestamentalnego (cytaty, stylistyka, motywy literackie, itd.) stanowiły, bezpośrednio i pośrednio, podstawę powstających standardów języków wernakularnych.

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest badanie konstrukcji absolutywnych w pismach NT – przede wszystkim w oryginalnym NT, napisanym w dialekcie *koine* języka starogreckiego. Swoje znacznie ma także analiza najstarszych tłumaczeń na języki indoeuropejskie: język łaciński i język gocki, ponieważ mają one własną, niezależną od oryginału wartość i należą do najstarszych tłumaczeń NT w ogóle. Stanowiły, i w przypadku tłumaczenia łacińskiego wciąż stanowią, istotny element kultur posługujących się nimi.

2. Cele rozprawy – pytania badawcze

Przedłożona rozprawa doktorska ma na celu przeprowadzenie systematycznych badań morfologii, składni i semantyki konstrukcji absolutywnych greckiego oryginału NT oraz jego przekładów, łacińskiego (Wulgata) i gockiego (Biblia Wulfili).

Badania te mają udzielić odpowiedzi na następujące pytania:

- ile konstrukcji absolutywnych znajduje się w omawianych wersjach NT?
- jakie własności morfologiczne, syntaktyczne i semantyczne można na podstawie uzyskanych danych statystycznych uznać za typowe dla nowotestamentalnych konstrukcji absolutywnych?
- czy istnieją konstrukcje nietypowe, wyjątkowe, a jeśli tak, to na czym polega ich wyjątkowość?
- czy istnieje związek między częstotliwością użycia konstrukcji a charakterem tekstów, w których się znalazły?
- jakie są różnice i podobieństwa na płaszczyźnie morfologii, składni i semantyki między greckimi konstrukcjami absolutywnymi a konstrukcjami każdego z tłumaczeń?
- na której z tych płaszczyzn występuje najwięcej podobieństw, a na której najwięcej różnic?
- jakie zachodzą odpowiedniości (korelacje) między użyciem konstrukcji w greckim oryginale a ich użyciem w każdym z tłumaczeń?
- czy, a jeśli tak, to jakie inne środki językowe stosowane były w tłumaczeniach jako odpowiedniki greckich konstrukcji absolutywnych?
- jakie nieabsolutywne struktury składniowe greckiego tekstu znajdowały w przekładach odpowiedniki w postaci konstrukcji absolutywnych?
- co na podstawie badań statystycznych konstrukcji można powiedzieć o autorstwie tekstów nowotestamentalnych i ich tłumaczeń?
- czy badania statystyczne konstrukcji absolutywnych Biblii Wulflii dostarczają nowych argumentów w dyskusji nad ich genezą?

3. Metodologia badań

Za teksty źródłowe całej pracy przyjęto najbardziej aktualne i kompletne krytyczne wydania tekstu Nowego Testamentu greckiego, łacińskiego i gockiego. Aby zachować wymóg aktualności i kompletności zrezygnowano w pracy z badania przekładów starołacińskich („Vetus Latina”), które nie doczekały się jeszcze pełnej edycji krytycznej.

Pierwszą, wstępną część badań stanowiła kwerenda źródeł, to jest zidentyfikowanie i skatalogowanie wszystkich użyczeń konstrukcji absolutywnych we wszystkich trzech wersjach językowych NT. Efekty przeprowadzonej ekscerpacji stały się podstawą do eksplikacji gramatycznej (morfologicznej, syntaktycznej i semantycznej) badanego zjawiska, a następnie do analizy statystycznej oraz zbadania relacji zachodzących pomiędzy konstrukcjami greckiego oryginału i konstrukcjami tłumaczeń.

4. Struktura rozprawy

Rozprawa podzielona została na trzy części: część teoretyczną, poświęconą historii i opisowi konstrukcji absolutywnych jako takich, część materiałową, obejmującą analizę i charakterystykę konstrukcji absolutywnych greckiego NT oraz jego najstarszych tłumaczeń (gockiego i łacińskiego) oraz część zawierającą korpus wszystkich wystąpień konstrukcji w badanych tekstach.

Pierwsza część pracy (A) dzieli się na dwa rozdziały. Pierwszy z nich (A.1.) krótko przedstawia przyjętą w pracy definicję konstrukcji absolutywnej oraz opisuje rozwój konstrukcji w najstarszych językach poszczególnych rodzin indoeuropejskich. Drugi rozdział (A.2.) omawia historię refleksji językoznawczej nad konstrukcjami absolutywnymi od czasów starożytnych (Apollonios Dyskolos, II w.) do współczesności (J.L. Jakielaszek, 2021). Daje to okazję do przeglądu i analizy poglądów językoznawców antyku, średniowiecza, czasów nowożytnych i najnowszych na temat konstrukcji absolutywnych (*status quaestionis*).

W drugiej części pracy (B) trzy rozdziały odpowiadają trzem badanym tekstom. Pierwszy rozdział (B.1.) zajmuje się oryginalnym, greckim tekstem NT. Przedstawia krótko historię jego powstania, charakteryzuje ogólnie (liczbowo) zawarte w nim konstrukcje absolutywne odnosząc się również do przypadków interpretacyjnie niepewnych, po czym analizuje zidentyfikowane syntagmy pod względem morfologicznym, syntaktycznym i semantycznym. Drugi rozdział (B.2.) poświęcony jest łacińskiemu NT Wulgaty. Prezentuje skrótowo jego genezę i opisuje zastosowane w nim syntagmy absolutywne w taki sam sposób, jak w przypadku konstrukcji greckich. Na koniec następuje porównanie konstrukcji absolutywnych obu wersji językowych. W trzecim rozdziale (B.3.) przedstawiono krótką charakterystykę zachowanej fragmentarycznie gockiej Biblii Wulfili (istniejący tekst stanowi jedynie 45,14% bazowego, greckiego tekstu NT), zidentyfikowano, które z syntagm wskazywanych na przestrzeni 200 lat badań rzeczywiście są konstrukcjami absolutywnymi i podano ich charakterystykę według zasad dwóch poprzednich rozdziałów. W konkluzji rozdziału następuje porównanie konstrukcji gockich z ich greckimi pierwowzorami oraz próba wskazania argumentów na poparcie tezy o rodzimym pochodzeniu gockich konstrukcji absolutywnych.

Pracę zamykają wnioski końcowe, rekapitulujące wyniki badań.

Trzecia część pracy zawiera korpusy konstrukcji absolutywnych – szczegółowe zestawienie wszystkich konstrukcji absolutywnych greckiego NT (C.1.) oraz jego tłumaczeń, łacińskiego (C.2.) i gockiego (C.3.), z tekstu głównego oraz z jego wariantów pochodzących z rękopisów powstałych przed rokiem 1000. Konstrukcje zostały zestawione ze sobą i przetłumaczone. Kończące tekst tabele mają na celu skrótowe i synoptyczne porównanie konstrukcji.

5. Konkluzje rozprawy – odpowiedzi na pytania badawcze

Powyższe usystematyzowanie treści pozwoliło osiągnąć cele pracy i udzielić odpowiedzi na pytania badawcze sformułowane na początku pracy:

– **ile konstrukcji absolutywnych znajduje się w NT?**

Nie biorąc pod uwagę konstrukcji ambiwalentnych, a więc niepewnych co do ich składniowego statusu, stwierdzono, że wersja grecka NT zawiera 392 konstrukcje absolutywne, wersja łacińska 398 konstrukcji, a wersja gocka 46 konstrukcji. Wszystkie wersje razem zawierają 836 konstrukcji, z czego 394 konstrukcje występują wyłącznie w jednej z wersji.

– jakie własności morfologiczne, syntaktyczne i semantyczne można na podstawie uzyskanych danych statystycznych uznać za typowe dla nowotestamentalnych konstrukcji absolutywnych?

Z przeprowadzonych badań wynika, że typowa nowotestamentalna konstrukcja absolutywna to syntagma złożona elementu nominalnego i participium uzgodnionych w rodzaju męskim i liczbie pojedynczej, odnosząca się do 3. osoby gramatycznej, wprowadzona bezspójnikowo w zdanie, w którym pełni funkcję okolicznika czasu przy orzeczeniu wyrażanym czasownikiem w najpopularniejszym w danym języku czasie przeszłym.

Innymi cechami wyróżniającymi konstrukcje nowotestamentalne są:

- częste występowanie zaimka anaforycznego w charakterze elementu nominalnego;
- częsta koreferencja funkcjonalnego odpowiednika podmiotu konstrukcji z jednym ze składników imiennych zdania nadrzędnego;
- rzadkie występowanie konstrukcji ze złożonym odpowiednikiem orzeczenia lub z odpowiednikiem orzeczenia ograniczonym do rzeczownikowego lub przymiotnikowego orzecznika.

Warto wreszcie wspomnieć o 2 cechach niespecyficznych, charakterystycznych dla konstrukcji absolutywnych nie tylko NT:

- rzadkość odnoszenia się konstrukcji do pierwszej i drugiej osoby;
  - wyjątkowa rzadkość konstrukcji zawierających zanegowany odpowiednik orzeczenia.
- czy istnieją konstrukcje nietypowe, wyjątkowe, a jeśli tak, to na czym polega ich wyjątkowość?**

Każda z trzech wersji NT ma także konstrukcje absolutywne, które nie tylko nie przystają do opisanego powyżej modelowego schematu, ale wykazują też odchylenia od standardów opisywanych w gramatykach danego języka. Wśród osobliwości istnieją zatem:

- greckie i łacińskie konstrukcje o nieujawnionym i trudnym do zidentyfikowania odpowiedniku podmiotu;
- konstrukcje w rzadkich dla danego języka przypadkach (w grece accusativus, w gockim nominativus);
- łacińskie konstrukcje genetivus absolutus, będące niewolniczą, niezręczną kopią greckiego oryginału;
- greckie i gockie konstrukcje niebędące składnikami nadrzędnych struktur zdaniowych;
- łacińskie konstrukcje niepoprawnie wkomponowane w strukturę składniową zdania;
- greckie i, zwłaszcza, łacińskie konstrukcje, których funkcjonalny odpowiednik podmiotu jest koreferentny z jednym ze składników zdania nadrzędnego, nawet z podmiotem;
- greckie i łacińskie konstrukcje odnoszące się do przyszłości.

W niektórych z przytoczonych wypadków można wręcz mówić o błędach językowych.

– czy istnieje związek między częstotliwością użycia konstrukcji a charakterem tekstów, w których się znalazły?

Częstotliwość użycia konstrukcji pokazuje wyraźny związek z charakterem tekstów. Formą podawczą tekstu najbardziej sprzężoną z konstrukcjami absolutywnymi jest narracja historyczna. Można nawet powiedzieć, że są one stworzone dla wyrażania takich treści. Nie znaczy to, że konstrukcje absolutywne nie pojawiają się w innych rodzajach tekstów. Można je znaleźć także w dialogach i rozmowach.

– jakie są różnice i podobieństwa na płaszczyźnie morfologii, składni i semantyki między greckimi konstrukcjami absolutywnymi a konstrukcjami każdego z tłumaczeń?

Wspomniano już o typowej, wzorcowej konstrukcji absolutywnej NT. Porównanie konstrukcji wszystkich wersji pozwala wskazać więcej punktów styecznych, ale też różnice. Widać zatem podobieństwa, nawet zbieżność wielu właściwości morfologicznych, syntaktycznych i semantycznych. Wylicza to tabela:

Podobieństwa	
morfologiczne	<ul style="list-style-type: none"> – dwudzielna struktura złożona z elementu nominalnego (rzeczownika, zaimka, urzeczownikowionego przymiotnika lub participium) i elementu werbalnego (participium); – różnorodność wartości kategorii gramatycznych elementu nominalnego i elementu werbalnego; – możliwość odnoszenia do każdej z osób gramatycznych ze zdecydowaną preferencją 3. osoby; – wykorzystywanie różnych typów participiów z wyjątkiem participiów denotujących następczość; – istnienie złożonych odpowiedników podmiotów i orzeczeń; – istnienie konstrukcji z domyślnymi odpowiednikami podmiotów ale nigdy orzeczeń; – preferencja jednego przypadku gramatycznego przy jednoczesnym niewykluczaniu innych; – brak ograniczeń w stosunku do formy orzeczenia nadrzędnego dla konstrukcji
syntaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> – preferencja wewnętrznego szyku: participium – element nominalny; – możliwość rozbudowy każdego z członów o składniki dodatkowe, zwłaszcza okoliczniki; – asyndetyczny sposób osadzenia w zdaniu; – usytuowanie na ogół na początku zdania; – pełnienie funkcji równoważnika okolicznikowego zdania podrzędnego; – brak ograniczeń w stosunku do statusu składniowego zdania (np. zdanie proste/złożone, zdanie podrzędne dopełnieniowe, itd.) lub innego wypowiedzenia semantycznie nadrzędnego;
semantyczne	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie okolicznika czasu, rzadziej przyczyny, wyjątkowo innych; – wyrażanie uprzedniości; – dopuszczalność koreferencji odpowiednika podmiotu z określonymi składnikami imiennymi zdania nadrzędnego; – bardzo rzadkie występowanie konstrukcji o wartości przeczącej.

Zasadniczą różnicą natomiast jest użyty dla wyrażenia konstrukcji przypadek gramatyczny, będący chyba najważniejszym markerem konstrukcji absolutywnych danego języka. Inne różnice widać w budowie konstrukcji i właściwościach jej składników. I tak grecka i gocka wersja preferują imiesłowy czynne, podczas gdy łacińska imiesłów bierny, z czym wiąże się różnica w częstotliwości występowania diatez w konstrukcjach: w językach greckim i gockim częściej pojawia się diateza nienacechowana czynna, w języku łacińskim częstsza jest diateza nacechowana bierna. Wersja łacińska nieco chętniej wykorzystuje rzeczowniki w charakterze elementu

nominalnego, wersja gocka woli zaimki, a w wersja grecka używa obu części mowy prawie po równo. W języku greckim elementem nominalnym może być urzeczownikowe wyrażenie przyimkowe, co nie jest możliwe w języku łacińskim i nie pojawia się w języku gockim. Z kolei tylko w języku łacińskim, w charakterze elementu nominalnego występuje całe zdanie podrzędne podmiotowe.

– na której z tych płaszczyzn występuje najwięcej podobieństw, a na której najwięcej różnic?

Najwięcej podobieństw między konstrukcjami poszczególnych wersji występuje na płaszczyźnie morfologicznej. Różnic pomiędzy konstrukcjami trzech języków jest zdecydowanie mniej, ale one także najczęściej występują w morfologii. Generalnie większa ilość podobieństw zdaje się wskazywać, że badane konstrukcje reprezentują typologicznie ten sam schemat składniowy.

– jakie zachodzą odpowiedniości (korelacje) między użyciem konstrukcji w greckim oryginale a ich użyciem w każdym z tłumaczeń?

W NT Wulgaty połowa konstrukcji absolutywnych (199) jest tłumaczeniem konstrukcji greckich. Nie można zatem mówić o przypadkowości czy braku korelacji. Co więcej, z tych 199 konstrukcji wspólnych dla obu wersji aż 140 ma participium w tej samej stronie gramatycznej (czynnej). Chociaż więc druga połowa konstrukcji łacińskich jest właściwa wyłącznie łacińskiemu NT, to zależność od wersji greckiej jest wyraźnie widoczna. W stosunku do 144 (36,73%) konstrukcji greckich zastosowano inny środek przekładowy. W wypadku Biblii Wulfili ta zależność jest właściwie pełna: 43 konstrukcje gockie to tłumaczenia konstrukcji greckich. Nawet pozostałe 3 konstrukcje pochodzą z syntagm, które tłumacz gocki mógł uznać za konstrukcje absolutywne. Jednak 64 (58,18%) syntagmy absolutywne greckiego oryginału nie znalazły analogicznego odpowiednika w gockim przekładzie.

– czy, a jeśli tak, to jakie inne środki językowe stosowane były w tłumaczeniach jako odpowiedniki greckich konstrukcji absolutywnych?

Greckie konstrukcje absolutywne były przekładane nie tylko za pomocą konstrukcji absolutywnych języka danej wersji, ale też za pomocą innych środków gramatycznych. W obu tłumaczeniach najważniejsze miejsce zajęły zdania zależne okolicznikowe czasu wprowadzane różnymi spójnikami. W gockiej wersji znaczący udział miały konstrukcje typu AUC. Inne formy odgrywały w tłumaczeniach rolę marginalną: różne participia coniuncta, zdania zależne przydawkowe, frazy nominalne i zdania niezależne. Dominacja zdań okolicznikowych czasu wśród alternatywnych odpowiedników przekładowych greckiego genetiwu absolutu potwierdza semantyczne pokrewieństwo obu tych środków językowych. Przy tej okazji w pracy przeprowadzono badania nad frekwencją tego typu zdań w poszczególnych księgach nowotestamentalnych oraz nad korelacją między greckimi konstrukcjami absolutywnymi a poszczególnymi typami zdań czasowych jako ich przekładowymi odpowiednikami.

– jakie nieabsolutywne struktury składniowe greckiego tekstu znajdowały w przekładach odpowiedniki w postaci konstrukcji absolutywnych?

Łacińskie konstrukcje absolutywne bywają tłumaczeniami greckich syntagm z participium coniunctum. Wyjątkowo łacińskie konstrukcje odpowiadają innym greckim środkom językowym: frazie nominalnej lub wyrażeniu przyimkowemu, zdaniu niezależnemu, frazie év + gerundium oraz zdaniu zależnemu okolicznikowemu.

Gockie konstrukcje absolutywne, które oddawałyby na przykład greckie zdanie okolicznikowe bądź participium coniunctum określające podmiot, prawie nie istnieją. Jedyne

3 konstrukcje dativus absolutus pochodzą z participiów coniunctów, które jednak tłumacz gocki mógł uznać za konstrukcje absolutywne.

– co na podstawie badań statystycznych konstrukcji można powiedzieć o autorstwie tekstów nowotestamentalnych i ich tłumaczeń?

Niezależnie od wersji językowej widać różnice, czasem wyraźne, we frekwencji konstrukcji absolutywnych w poszczególnych księgach. Pierwszą przyczyną tych różnic jest charakter samych tekstów, które w jednych wypadkach dają więcej okazji do wykorzystania konstrukcji (przypadek ksiąg narracyjnych: Ewangelii i Dziejów Apostolskich), a w innych to wykorzystywanie ograniczają (przypadek ksiąg dydaktycznych: *Corpus Paulinum*, Listu do Hebrajczyków i Listów Katolickich). Druga, znacznie ciekawsza, przyczyna tak nierównego rozłożenia frekwencji to przyjęcie istnienia różnych autorów poszczególnych tekstów. Różnice we frekwencji wynikałyby wtedy z różnic w ich kompetencjach językowych i upodobaniach stylistycznych.

W greckim NT, bezsprzecznie napisanym przez przynajmniej kilku autorów, użycie konstrukcji absolutywnych jest wyraźnie powiązane z jakością języka greckiego używanego przez danego autora (im lepsza jest jakość *koine*, którą napisano księgę, tym więcej konstrukcji użyto w tekście), a tym samym z jego kompetencjami językowymi, które zostały stwierdzone na podstawie innego rodzaju badań. Wyniki badań stanowią dodatkowe argumenty potwierdzające charakterystyki poszczególnych autorów biblijnych, co ma szczególne znaczenie w przypadku autorów anonimowych (np. związanego z semickim środowiskiem autora J czy dobrze osadzonego w greckim *milieu* autora Hbr).

Historia powstania Wulgaty nie daje okazji do takiego wykorzystania badań konstrukcji absolutywnych NT, ponieważ skądinąd wiadomo, że przekład Ewangelii jest dziełem innego tłumacza niż przekład *Corpus Paulinum*. Konsekwentnie widać również znaczące różnice w używaniu konstrukcji absolutywnych w obu grupach ksiąg, ale na ten podział nakłada się ważne dla tej frekwencji rozróżnienie na księgi narracyjne (Ewangelie) i dydaktyczne (*Corpus Paulinum*), przez co wnioski z badań przeprowadzonych w tej pracy nie grają większej roli w opisywaniu różnic pomiędzy stylami przekładów obu autorów, jako że podstawowym powodem dysproporcji w użyciu konstrukcji między łacińskim przekładem ewangelii a łacińskim przekładem *Corpus Paulinum* jest charakter tekstów, a nie różna jakość tłumaczenia. Więcej można by powiedzieć dopiero porównując przekład nowotestamentowy z przekładem starotestamentowym, którego autorstwo jest jednoznacznie przypisywane Hieronimowi ze Strydonu. Wiadomości na temat konstrukcji absolutywnych zebrane w tej pracy mogą być dobrym punktem wyjścia dla takiego zadania.

Także w Biblii Wulfili istnieją różnice między konstrukcjami absolutywnymi w poszczególnych księgach, ale nie są one na tyle poważne, by dostarczyć jednoznacznych argumentów za istnieniem kilku tłumaczy.

– czy badania statystyczne konstrukcji absolutywnych Biblii Wulflii dostarczają nowych argumentów w dyskusji nad ich genezą?

W ciągu minionych dwóch wieków przedstawiono wiele argumentów za rodzimym pochodzeniem gockich konstrukcji absolutywnych lub przeciw niemu. Przeprowadzone w pracy badania statystyczne pozwalają wskazać dwa argumenty za rodzimym pochodzeniem.

Pierwszy argument to argument z niskiej frekwencji: konstrukcje greckiego oryginału zostały oddane gockimi konstrukcjami absolutywnymi tylko w 41,81%, tymczasem gdyby gockie konstrukcje zostały stworzone przez tłumacza specjalnie w celu oddania konstrukcji greckich, wynik ten powinien być wyższy, osiągając może nawet 100%. Greckie konstrukcje absolutywne

z pewnością nie były przekładane automatycznie jako gockie konstrukcje absolutywne leczy te drugie były tylko jedną z możliwości przekładu, wcale nie najczęściej wybieraną. Zachowany materiał gocki wskazuje, że jeśli zostały stworzone, to z pewnością nie w celu przekładu konstrukcji greckich. A ponieważ trudno znaleźć inny racjonalny cel, lepiej przyjąć, że nie zostały stworzone *ad hoc*.

Drugi argument to istnienie trzech znaczących różnic pomiędzy konstrukcjami greckimi a gockimi (różnica w używaniu typów participiów, różnica w częstotliwości koreferencji, różnica w częstotliwości występowania). Różnice te prawdopodobnie nie istniałyby, gdyby konstrukcje zostały sztucznie stworzone. Skoro jednak różnice istnieją, konstrukcji tych najwyraźniej nie stworzono specjalnie, ale wykorzystano istniejące już zjawisko ze wszystkimi jego cechami i ograniczeniami.

6. Użyteczność rozprawy – perspektywy dalszych prac badawczych

Przedstawione w tej pracy wyniki badań dotyczące nowotestamentalnych konstrukcji absolutywnych mogą mieć znaczenie dla językoznawstwa greckiego, dopełniając opis tego języka dla okresu wczesnego Cesarstwa. Mogą być ważne dla językoznawstwa łacińskiego, ponieważ uzupełniają obraz ewolucji klasycznego języka łacińskiego w stronę łaciny średniowiecznej i to w najważniejszym utworze kultury średniowiecza. Wreszcie mogą uzupełnić w jakiejś mierze badania składni języka gockiego.

Efekty pracy mogą też mieć znaczenie dla biblistyki, stanowiąc uzupełnienie opisu składni biblijnego języka greckiego i tym samym przyczyniając się do lepszego zrozumienia tekstu oraz poprawienia jakości jego przekładów.

Sama rozprawa może stanowić punkt wyjścia i metodologiczną pomoc do badań nad konstrukcjami absolutywnymi w innych przekładach NT, a nawet do badań nad innymi konstrukcjami gramatycznymi w NT i w całej Biblii.

7. Wybrana bibliografia

A. Źródła

Nestle E., Nestle E., Aland B., Aland K., Karavidopoulos J., Martini C.M., Metzger B.M. (eds.), *Novum Testamentum Græce*, Stuttgart 2012^{xxviii}.

Streitberg W. (Hg.), *Die Gotische Bibel. Band 1: Der gotische Text und seine griechische Vorlage. Mit Einleitung, Lesarten und Quellennachweisen sowie den kleineren Denkmälern als Anhang. Mit einem Nachtrag von Piergiuseppe Scardigli*, Heidelberg 2000^{vii}.

Weber R., Gryson R. (eds.), *Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem*, Stuttgart 2007^v.

B. Opracowania

Basile N., *Sintassi storica del greco antico*, Bari 1998.

Bauer B.L.M., *Archaic Syntax in Indo-European*, Berlin 2000.

Baudel É., *Les constructions absolues dans la traduction gotique de la Bible – Mise à l'épreuve de l'hypothèse d'un calque linguistique*, mps 2017.

Blass F., Debrunner A., Rehkopf F., *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen 1979^{xv}.

Feuillet J., *Grammaire du gotique*, Paris 2013.

- Fuller L.K., *The 'Genitive Absolute' in New Testament/Hellenistic Greek: A Proposal for clearer Understanding*, [w:] „Journal of Greco-Roman Christianity and Judaism” 3 (2006), p. 142–167.
- Gary Miller D., *The Oxford Gothic Grammar*, Oxford 2019.
- Horn H., *Zur Geschichte der Absoluten-Partizipialkonstruktionen im Lateinischen*, Leipzig 1918.
- Houghton H.A.G., *The latin New Testament: a guide to its early history, texts, and manuscripts*, Oxford 2016.
- Keydana G., *Absolute Konstruktionen in altindogermanischen Sprachen*, Göttingen 1997.
- Komen J.A.M., *Over de ontwikkeling van absolute constructies*, Amsterdam 1994.
- Maiocco M., *Absolute Participial Constructions. A Contrastive Approach to the Syntax of Greek and Latin*, Alessandria 2005.
- Metzger B.M., *The Early Versions of the New Testament: Their Origin, Transmission, and Limitations*, Oxford 1977.
- Pinkster H., *The Oxford Latin Syntax. Vol. II: The Complex Sentence and Discourse*, Oxford 2021.
- Piwowar A., *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu (= Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki. Tom 13)*, Lublin 2016.
- Robertson A.T., *Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Researches*, London 1918.
- Ruppel A., *Absolute Constructions in Early Indo-European*, Cambridge 2013.
- Turner T., *A Grammar of the New Testament Greek. J.H. Moulton. Vol. III: Syntax*, Edinburgh 1963.
- Wolanin H., *Gramatyka opisowa klasycznej łaciny w ujęciu strukturalnym*, Kraków 2015.